

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonae, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

Cap. XVII. Quibusdam olim peccatis negata venia, tum omnibus concessa.
Poenitentium quatuor classes, Flentium, Audientium, Substratorum, &
Consistentium. De singulis classibus, earumque origine, ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

Cæterum in his omnibus dimitendis certus ordo servabatur, qui vix percipi aut explicari poterit, nisi de Pœnitentibus, eorumque gradibus & classibus quædam ex veteris Ecclesiæ disciplina breviter præmittantur.

CAPUT XVII.

Quibusdam olim peccatis negata venia: tum omnibus concessa. Pœnitentium quatuor classes, Flentium, Audientium, Substratorum, & Consistentium. De singulis Classibus, earumque origine, statione, & disciplina. De mulierum pœnitentia. Qui fuerint hiemantes. Pœnitentes, & alii, qui Missæ Fidelium adesse non poterant, quo ordine dimitterentur. De Sacramentali absolutione.

IN exordio Christianæ Religionis tantum erat pietatis studium, tantum odium improbitatis, ut quibusdam sceleribus, quæ atrociora visa sunt, omnis prorsus veniæ spes, omnis pœnitentia denegaretur; adeo ut, qui ea commisisset, quamvis à divina misericordia eorum remissionem veræ contritionis subsidio obrineret, nunquam tamen posset cum Ecclesia reconciliari. Ea erant idololatria, homicidium, & adulterium. Constat ex Tertulliano *lib. de Pudicitia*, ubi jam factus Montani assecla acriter invehitur adversus decretum Zephyrini Papæ, quo adulteros ad pœnitentiam admitti edixerat. Idem liquet ex Concilio Illiberitano, & ex epistola Innocentii Primi ad Exuperium *cap. 2.* in qua ait, duriozem fuisse observationem tempore persecutionum, ne communionis concessa facilitas, homines de reconciliatione securos non revocaret à lapsu; reddita autem ecclesiis pace rigorem illum in misericordiam commutatam esse. An verò priori, ac severiori vigente disciplina prædictorum criminum reis in fine vitæ, sive in periculo mortis constitutis reconciliatio concessa fuerit, dubiæ quæstionis est. A Patribus enim Concilii Illiberitani sancitum fuit, ut nec quidem in fine daretur eis communicatio; & ex nonnullis epistolis Cypriani patet, hunc usum tunc viguisse in ecclesia Africana: alii ex adverso removere ab ecclesia etiam illius temporis hunc feralem rigorem fatigunt, nec ullum unquam in fine vitæ verè pœnitentem exclusim fuisse asserunt

à venia & reconciliatione. Et quidem si veniæ nomine sacramentalem dumtaxat à peccatis absolutionem intelligant, non est hæc sententia improbabilis: sed plenam reconciliationem, quæ in publicorum precum participatione, & in iure offerendi munera in synaxi, ac percipiendæ Eucharistiæ consistebat, illis concessam nego; & hic saltem est sensus antiquorum canonum statuentium, ut nec in fine eis communicatio concederetur. Quod si aliquis absolutionem sub mortem consecutus convaluisset, intra cœterum Fidelium non admittebatur, nisi prius peracta pœnitentia illorum consortio dignus redderetur.

II. Postquam autem rigidioris disciplinæ emollita duritie omnibus criminibus, etiam tribus supradictis, indulgentiæ, & misericordiæ janua aperta est; non tamen facilè quibuslibet petentibus facultas concedi solebat agendi in ecclesia pœnitentiam, nisi prius constaret, admissa flagitia eos serio detestari, & verè optare dignos facere pœnitentiæ fructus, ac mores emendare. Ideo in area ultra omne ecclesiæ testum diu ante porticum permanebant, ubi sacco induti, & cinere aspersi omnium Fidelium ecclesiam ingredientium pedibus provoluti rogabant, ut pro ipsis apud Episcopum, & Presbyteros, ac universam fraternitatem intercederent, & jus agendæ pœnitentiæ impetrarent. Huc alludit Tertullianus *lib. de Patientia cap. 12.* „Hæc expectat, hæc exorat, hæc exorat pœnitentiam quandoque in tu-
ris salutem. *Et de Pœnit. cap. 3.* Adstitit pro foribus, & de notæ suæ exemplo cæteros admonet, & lacrymas fratrum sibi quoque advocat, & redit plus utique negotiata, confessionem scilicet, quam communicationem. Nec amittit, sed præparat fructum. Cyprianus quoque *lib. de lapsis, Casti & Emilii*, qui tormentis vexati lapsi erant, pœnitentiam commemorans ait: „Sic Casto & Emilio aliquando Dominus ignovit: sic in prima congressione devictos, victores in secundo prælio reddidit, ut fortiores ignibus fierent, qui ignibus antecessissent, & unde superati essent, inde superarent. Deprecabantur illi non lacrymarum miseratione, sed vulnerum, nec sola lamentabili voce, sed laceratione corporis & dolore. Eusebius item in *fine libri 5. Historiarum* petitam & obrentam à Natali confessore, qui ab hæreticis deceptus Episcopatum apud illos acceperat, pœnitentiam enarrat dicens, ad pedes Zephyrini Episcopi sese cum lacrymis indutum sacco & conspersum cinere abjecisse; nec solum cleri, sed & secularium vesti-

vestigiis advolucum, multisque precibus usum, ostensis etiam vibicibus plagarum, quas pro Christi confessione pertulerat, Ecclesiam tandem suis fletibus commovisse. Ipsa vero poenitentiae opera Tertullianus eleganter commemorat lib. de poenit. cap. 9. „Exomologesis pro-
 „sternendi & humiliandi hominis disciplina
 „est, conversationem injungens misericordiae
 „illicem, de ipso quoque habitu atque victu
 „mandat, sacco, & cineri incubare, corpus
 „sordibus obscurare, animum mœroribus de-
 „jicere, illa, quæ peccavit tristi tractatione
 „mutare: cæterum pastum & porum pura nos-
 „se, non ventris scilicet, sed animæ causâ:
 „plerumque verò jejuniis preces alere, inge-
 „miscere, lacrymari, & mugire dies noctes
 „que ad Dominum Deum suum, Presbyteris
 „advolvi, & caris Dei adgeniesulari, omnibus
 „fratribus legationes deprecationis suæ injun-
 „gere. Idem de pudicitia cap. 13. poeniten-
 „tem depingit conciliatum & concineratum,
 „cum dedecore & horrore compositum, om-
 „nium lacinias invadentem, omnium vestigia
 „lambentem, omnium genas decinentem. Simi-
 „li modo Cyprianus lib. de lapsis, hæc esse ait
 „poenitentium exercitia, impensius orare, diem
 „luctu transigere, vigiliis ac fletibus noctem du-
 „cere, stratos solo cineri adherere, in cilicio &
 „sordibus volitari. Sic Pacianus *Par. enesi de*
poenit. Desicere mœroribus animum, sacco cor-
 „pus involvere, cinere perfundere, macerare je-
 „junio, mœrore conficere, multorum precibus
 „adjuvari.

III. Observant Eruditi, in scriptis Tertullia-
 ni, Cypriani, & aliorum Patrum, qui ducentis
 & quinquaginta annis post Christum floruerunt,
 nullam reperiri poenitentium in varias classes di-
 stinctionem, sive Episcoporum prudentiæ com-
 missa tunc fuerit, sive reverâ post Novati hære-
 sim inceperit, quod probabilis existimo. Cum enim
 Novatiani perperam assererent, non esse in Ec-
 clesia potestatem peccata post baptis-
 mum dimittendi, in quo, teste Paciano, eor-
 um hæresis sita erat, non quod simpliciter nega-
 rent lapsi poenitentiam: visum est Patribus,
 modum & ordinem poenitendi certis legibus sta-
 bilire; atque idem quatuor poenitentium gradus
 sive stationes constituerunt, quarum prima dice-
 batur *Fletus*, secunda *Auditio*, tertia *Substratio*,
 quarta *Consistentia*. Has Græci proprio idioma-
 te vocant *Proclausin*, *Acroasin*, *Hypoprosin*, &
Syssasin.

IV. Primus itaque gradus, seu prima statio
 silentium erat, qui admissi ad poenitentiam in
 porticu extra Ecclesiam commorabantur pecca-
 ta sua publice confitentes & deplorantes, cilicio
 & cinere sordidati, & ad misericordiam excitan-
 dam omni ex parte compositi. Nihil ad istos per-
 tinebat Missæ Catechumenorum, nullæ super
 eos manuum impositiones erant, nullæ orationes
 recitabantur; sed Fideles privatim Deum ora-
 bant, ut veram illis poenitentiam largiretur. Hac
 veluti fibula, ut Pacianus *in par. enesi* ait, cum
 Ecclesia necabatur: à templi enim vestibulo
 exclusi ne prædicationem quidem audire pote-
 rant, pietatem dumtaxat ingredientium implora-
 bant, ut pro ipsis apud Episcopum & Clerum in-
 tercederent. In hac statione manebat quidam per
 annum, alii per biennium, alii etiam per plures
 annos pro criminum varietate, & fervore poeni-
 tentiæ.

Secundus gradus Auditio est. Stabant Au-
 dientes intra fores Ecclesiæ in propylæo, sive
 intra portam in Narthece, ubi lectionem Scri-
 pturarum, earumque interpretationem & sermo-
 nem audiebant, ab illa lugubri & humili depre-
 catione absolvi: sed nullæ erant super eos ma-
 nuum impositiones, nullæ orationes, eo quod
 istarum expiationum nondum capaces aestima-
 rentur. Statio autem, seu locus auditiois, præ-
 ter hos poenitentes, quinque hominum genera
 complectebatur, Ethnicos, Judæos, Hæreticos,
 Schismaticos, & primi generis Catechumenos.
 Pro ratione autem contritionis & humiliationis
 citius vel tardius transitus ab hac classe ad tertiam
 concedebatur.

In tertio gradu erant Substrati manentes intra
 ambitum Ecclesiæ usque ad Ambonem, ultra
 quem progredi nefas illis erat. Hi jejuniis, preci-
 bus, hamicubationibus, aliisque operibus la-
 boriosis assiduebantur, atque in singulis Synaxi-
 bus preces super illos in genua procumbentes
 cum manuum impositione fundebantur; idque
 per longum tempus, & interdum per plures an-
 nos: atque interim in eorum mores diligens in-
 quisitio fiebat, an verè contriti essent, an sincera
 eorum conversio. Stabant etiam in hac statione
 Catechumeni secundi & tertii generis, & ener-
 gumeni. Hi postremi licet distincti essent à Poe-
 nitentibus, impuri tamen aestimabantur, nec po-
 terant cum Fidelibus permisceri, eo quod essent
 demonis habitaculum. Curabantur autem extrâ
 Missarum solemniam ab exorcistis per Exorcismos,
 intra Missam ab Episcopo sive Presbytero per
 manuum

manuum impositionem, cui semper oratio ad-
jungebatur.

Quartus gradus dicitur Consistentia, in quo
confituti poenitentes Fidelium precibus & sacri-
ficio usque ad finem assistebant, offerre tamen
munera ad altare, consequenter communicare
non poterant, quia jus offerendi juri communi-
candi annexum erat, atque his potissimum Fide-
les ab aliis discernebantur. Sedes consistentium
erat ab Ambone versus Sanctuarium, sive per-
mixti fuerint cum fidelibus, sive ab illis separa-
ti, quæ res obscura est; fuisse tamen se junctos
probabili conjectura ex hoc deduco, quia alio-
quin potuissent cancellis appropinquare, quod
illicitum erat non offerentibus & exclusis à com-
munione. In hac quoque statione illi sæpius col-
locabantur, qui ob aliquam leviolem culpam
communione aliquando privabantur, nullâ præter
hanc poenâ multati. Ita Concilium Illiberita-
num c. 21. „Si quis in civitate positus tres Do-
„minicas Ecclesiam non accesserit, paucis tem-
„pore abstineat, ut correptus esse videatur. Et
„cap. 50. Si quis Clericus, sive Fidelis cum Ju-
„dæis cibum sumpsit, placuit eum à commu-
„nionem abstinere. Sunt & alii ejusdem Concilii
canones huc referendi, ex quibus constat sic ab-
stentos solâ communione privatos in reliquis fi-
delium commercio non caruisse. Quidam addunt
quintum gradum perfectionis, & malè: quia
perfectio non gradus, sed finis erat & fructus poe-
nitentiæ, cum ea plenè perfundi, & à peccatis
absoluti id quod perfectum est, corpus scilicet &
sanguinem Jesu Christi percipiebant.

V. Mulieribus nunquam publica poenitentia,
saltem primis Ecclesiæ sæculis imponi solebat;
sed privatim flebant, jejunabant, & alia poeni-
tentiæ opera exercebant. Id postea permissum
viduis, quia cessabat metus, ne à viris vexaren-
tur. Exemplum habemus nobilissimæ matronæ
Fabiolæ, quæ repudiato viro ob adulterium, al-
teri incauta nupsit, in se autem reversa post obi-
tum secundi, errorem publicè confessâ est. Et
tota Urbe Romana spectante, ut in ejus Epitaphio
epist. 30. Hieronymus scribit, ante diem Paschæ
in Basilica Laterani stetit in ordine Poenitentium,
Episcopo, Presbyteris, & omni populo collacryman-
te, sparsum crinem, ora livida, squalidas manus,
sordida colla submittebat. Erant & aliqui Poeniten-
tes, qui Hyemantes dicti sunt. Nam Synodus An-
cyrana cap. 17. leprosos, & eos qui cum brutis
rem habuerunt, inter Hyemantes orare præce-
pit. At qui fuerint isti, dubiæ quæstionis est.

Quidam putant fuisse *Arreptitios*, quos S. Ma-
ximus in *Scholii ad cap. 6. Eccles. Hier.* ita vocari
arbitratur, quod veluti tempestatibus agitati
in continua quasi hyeme versarentur. Horum
verò sententiam reprobant Zonaras in notis ad ci-
tatum canonem Ancyranum: *Sed qui sint, in-
quit, haud facile dixerim.* Alii collocant eos in
primo ordine poenitentium, nullumque agno-
scunt discrimen inter hyemantes & lugentes.
Quibusdam magis placet hyemantium nomine
illos intelligi, qui sub dio extrâ omne Ecclesiæ
tectum manebant, cujusmodi erant majori ex-
communicatione percussi, ab Ecclesia prorsus
præcisi: quo etiam in loco, procul scilicet à por-
tici, jussi sunt stare leprosi, ne cæteros infice-
rent; & qui cum brutis atque contra naturam lu-
xuriabantur, quos monstra, portenta, & furias
nuncupabant. Horum autem conjecturam ideo
censo probabilior, quod illi favere videatur
Tertullianus *lib. de Pudicitia*, apud quem aliud
est limine Ecclesiæ, aliud toto tecto submoveri.
Fornicatores enim & adulteros ad limen seu for-
es Ecclesiæ inter Poenitentes admissos ait *cap. 3.*
quamvis frustra, ut bene notat Pamelius *num. 30.*
si Ecclesia eis veniam dare non poterat, ut ipse
perperam asseruit: *Reliquas autem*, inquit *cap. 4.*
*libidinum furias impias & in corpora & in sexus ul-
tra jura nature, non modò limine, verum omni
Ecclesiæ tecto submovemus, quia non sunt delicta, sed
monstra.* Hi ergo qui in aëa, & flentes qui in
portici morabantur, divini sacrificii nullo modo
confortes erant: cæteri omnes qui Ecclesiam in-
grediebantur, sed Missæ fidelium interesse non
poterant, hoc ordine, præviâ Ministrum jussione è
templo excedebant.

VI. Primi omnium voce Diaconi post Evan-
gelium & sermonem admoniti exhibant Infideles,
& post illos Catechumeni primi generis, & Poe-
nitentes secundi. His egressis monebat Diaconus
populum, quid peteret à Deo pro Catechume-
nis secundæ classis, qui Substrati dicebantur,
quibus etiam indicebat ut capita inclinarent ora-
tionibus Sacerdotum, quibus super illos recita-
tis & ipsi exhibant. Idem ritus his egressis erga
Energumenos servabatur: & his post preces
dimissis, vocati aderant Competentes & Ele-
cti, & postquam isti oratione item super eos per-
acta recesserant, idem Diaconus Poenitentes ter-
tiæ classis ad orationem advocabat, jisque pro-
cumbentibus manus imponebantur ab Episcopo
& Presbyteris, recitatis orationibus, quarum
formulæ proluxæ & distinctæ super omnes ab
Ec.

Ecclesia emittendos legi possunt lib. 8. Apostolicarum Constitutionum; ac demum his dimissis fores Ecclesiae claudebantur, quas Ministri custodiebant, ne quis à sacris exclusus denuò ingrederetur aut aliquis Fidelium abscederet, statimque Missa fidelium, quam Ivo Carnorensis epist. 219. Missam Sacramentorum vocat, inchoabatur. Sancitus est hic ordo expulsionis, can. 19. Concilii Laodiceni, deque eo agit Theodorus Antiochenus ad can. 5. Concilii Neocaesariensis. Pœnitentes verò quartæ classis usque ad finem Missæ, ut supra diximus, cum fidelibus morabantur communionis expertes. Quod autem spectat ad Sacramentalem absolutionem, an eam Episcopi seu Sacerdotes sub finem consistentiæ, an in fine substrationis imperirentur, cum ab ea ad consistentiam transibant, diversæ sunt Eruditorum sententiæ, quas non est huius loci examinare. Quod si specialiter sermo sit de consuetudine Romanæ Ecclesiae, ex Sozomeno lib. 7. cap. 16. & ex Nicephoro lib. 12. cap. 28. manifestè colligitur dilatatam Romæ absolutionem usque ad finem quarti gradus. De hac enim Ecclesia tractantes, pœnitentes commemorant qui Missæ intererant, nec tamen Euchariæ participes erant: & eos ajunt peractâ Missâ in terram cum fletu corruisse, quibus occurrens Pontifex similiter cum lachrymis collabebatur, & eos erigens pro illis orabat, ac deinde dimittebat. Illi verò privatim jejuniis & aliis pœnis se affligebant, ac postea elapso tempore ab Episcopo constituto à peccatis absoluebantur. Non ergo Substratis, qui cum Catechumenis exibant, sed Consistentibus, qui usque ad finem Missæ manebant in Ecclesia, absolutio dari solebat. Eundem morem servatum in Africa, ut intra Missarum solemniam absolventur pœnitentes proximè ante orationem Dominicam, non obscure docet Optatus Milevitanus lib. 2. *Etenim inter vicina momenta dum manus imponitur & delicta donantur, mox ad altare conversi Dominicam orationem prætermittere non possunt.* Manuum autem impositio super Substratos, quædam tantùm oratio & benedictio erat, quam in terram procumbentes à Sacerdotibus accipiebant. A qua prostratione probabile est ortam adversus Christianos Paganorum calumniam, asserentium apud Minutium Felicem: *Eos Antistitiis ac Sacerdotibus colere genitalia, & quasi parentis sui adorare naturam,* eò quod Pœnitentes Presbyteris advolvi solerent, & charis Dei adgeniculari, ut loquitur Tertullianus.

CAPUT XVIII.

Veteris Ecclesie mores ex presentibus estimandos non esse. Cur interdum mutati ritus. De diebus Aliturgicis. Feria Quinta quare olim Missa caruerit. An quotidie veteres Monachi celebrarint. De diebus Liturgicis, & de quotidiana oblatione. Qui fuerint dies Polyiturgici. Ab uno Sacerdote plures quandoque Missas una die actas, & unam a pluribus.

I. **D**E sacris Ecclesie ritibus, eorumque veneranda antiquitate illi proculdubio mèmerentur, qui priscos mores præsentis temporis consuetudine merentes, omnem veterem disciplinam ad hujus ævi praxim expendant, ea persuasione decepti, quod nihil unquam ab iis usibus diversum fuerit, quos à parentibus & præceptoribus didicerunt, & quibus ab infantia assueverunt. Quod si aliquando priscorum Patrum monumenta evolvunt, quæ in illis obscura sunt obscuriora reddunt, veterem Ecclesiam cum præsentem comparantes: & si fortè in aliquid incidunt, quod ab hodiernis ritibus discrepet, subsistunt & nutant, vel inconsultò respicientes, vel falsa interpretatione in alienum sensum detorquentes quicquid à suis præjudicatis opinionibus abhorret. Ex quo fit, ut in maximos errores, inque rituum Ecclesiasticorum confusissimam perturbationem labantur, quia nimirum illorum causas, & fundamenta, ac ipsarum definitiones ignorant, quas bene percipere nemo potest, nisi ideam & imaginem antiquæ disciplinæ in mente habeat. Multa quidem vocabula nobis & priscis Patribus communia retinemus, sed sensu ab eo quem tunc habebant non minus alieno, quàm nostra tempora à primis post Christum sæculis remota sunt, ut palam fiet cum de oblatione, de communionem, deque aliis partibus divini Sacrificii Libro secundo differemus. Possem multa proferre Ecclesiasticæ disciplinæ detrimenta, quæ mater errorum ignorantia peperit, sed alienum hoc est à meo instituto, & quicquid in hoc genere peccatum est, naturæ lapsæ corruptioni semper in peiora ruentis malum adscribi, quàm illorum negligentie, qui succrescentibus malis non obstitisse vel fomenta præbuisse censentur. Vetus mortalium querimonia

Ecc

est,